

ONTO-PEDIA: ОНТОЛОГИЯ, ПРЕДСТАВЯЩА МОДЕЛ НА ПРОСВЕТНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА 1940-1945 г.

Anna Devreni-Koutsouki; Maria Nisheva-Pavlova

Faculty of Mathematics and Informatics, "St. Kliment Ohridski" University of Sofia

5, James Bourchier Blvd., 1164 Sofia, Bulgaria

e-mail: annadevreni@hotmail.com; marian@fmi.uni-sofia.bg

Резюме

*Статията представя модел на образователната система в България през периода 1940-45 г. във вид на онтология. Моделът е създаден с цел да подпомогне разработването на уеб до портал, който ще предоставя възможност за достъп базиран на знания за предметната област до колекция от архивни документи. Онтологията **Onto-Pedia** ще се използва в портала, за да облекчи специалистите по история на образованието при търсенето на документи, свързани с конкретен въпрос. В нея са обхванати 107 понятия, извлечени след анализ на съдържанието на над 1500 архивни документа. Този модел може да послужи като една начална стъпка за създаване на обобщен модел на образователната система.*

Abstract

*The paper presents an ontological model of the educational system in the Bulgaria within the period of 1940-45. The model had been developed with the basic aim to provide knowledge-based access to a web portal containing archival documents from the same historical period. The ontology **Onto-Pedia** is designed as a reflection of the views of specialists in the area of history of education. The ontological knowledge will be integrated in the portal (more specifically, in the search functionality) which should help the user to find documents covering specific content. The ontology covers 107 concepts which had been extracted after a content analysis of 1500 archival documents. This model can be used as a starting point for the elaboration of a general model of the educational system.*

1. Въведение

От 2004 г. съвместно със специалисти по история на образованието от Университета в Янина, Гърция, започнахме изследване на българската и гръцката образователни системи от XX век. Тъй като за Гърция материалите са проучени доста задълбочено [Μπουζάκης, 1994], [Ιστορία, 1978α] и [Ιστορία, 1978β], интересът ни е насочен към организацията на образователния процес в България. За целта, като изходен материал са използвани два фонда от Архива на българското министерство на просвещението, 798к и 177к.

За момента като особено интересен, както за българската, така и за гръцката образователни системи, е избран периодът 1940-45 г., съвпадащ с участието на страната ни във Втората световна война. Тогава България завзема за много кратък период редица нови територии, т. нар. Нови земи¹. Те са със смесено население и носят отпечатъка на други култури, традиции, менталитет и просветна политика. В тази усложнена среда (установяване на административно управление и комуникации, настаняване на преселници, съпротива на местните малцинства и др.) има много трудности от различно естество (липса на редовно организиран транспорт и здравни услуги, непознаване на особеностите на различните райони, недостиг на жилища, сгради, помагала и квалифицирани кадри). Въпреки участието на страната във военни действия и подкрепата на такива с всички негативни последици от това, Министерството на просвещението успява за няколко месеца да разшири образователната си мрежа и да я приспособи с редица нови и различни мерки в духа на българските традиции. Буквално дни след навлизането на българската армия в Новите земи там заработват учебни заведения. Занятията започват да се провеждат редовно. Успоредно с това се разгръща богата извънучилищна дейност с пропагандна и възпитателна цел, която дава български облик на района.

Проведената просветна политика оставя отпечатъка си десетилетия след края на Втората световна война и загубата на Новите земи, което е безспорно доказателство за нейната ефективност. Това кара днес педагозите, работещи в областта на историята на образованието в Гърция, да проучат и извлекат полза

¹ Беломорието и части от географските области Тракия и Македония, намиращи се днес извън територията на Република България

от опита на българската просветна политика в началното, основното и средното образование през този период.

Основният въпрос, чийто отговор търсят специалистите от Янинския университет, е какви мерки и действия са планирани и проведени в Беломорието, защо и как са постигнати забележителни резултати, незаличени от времето и последвалите общи усилия от страна на гръцкото министерство на образованието и религията, местните органи на властта и редица други институции.

2. Към изграждането на дигитален архив

За осигуряване на достъп до архивните документи се изгражда уеб портал. За да се представят архивните документи, се минава през поредица от стъпки:

1. Дигитализация и създаване на метаданни

Архивът съдържа различни видове документи – официална документация, писма, бележки, фотографии, вестници и др. Дигитализацията на тези материали следва да се извърши, спазвайки различни изисквания за работни процеси и качество.

2. Представяне и използване

Архивът съдържа хетерогенни документи (от училищна документация до министерски разпоредби, вестници, фотографии и др.), които трябва да се обхванат в една обща система.

Стандартното търсене по искиви данни не е задоволително решение, когато целим да разработим среда, удобна за специалисти в предметната област история на образованието или за широката публика. Основен проблем при реализацията е намирането на такава организация на данните, която да комбинира представянето на архивната сбирка със средства за търсене, насочени към потребителските знания. Като най-подходящо решение сме избрали изграждането на семантичен портал (за тази технология вж. например [Lausen, 2005], [Lausen, 2004], [Staab, 2000], [Karvounarakis, 2000]). Една особеност на семантичните портали е враждането на онтологични знания за предметната област. В нашия случай предлаганата онтология отразява познанията на специалистите. В бъдеще би могло да се мисли и за друга

онтология, който да отразява интересите на широката публика към архивните документи.

Проучванията показват, че няма достъпни готови онтологии, подходящи за нашите цели. Затова разработихме своя онтология, която нарекохме *Onto-Pedia*². Понятията в нея и връзките между тях са уточнени след преглед на около 1500 документа от архивните фондове, като за целта е използвана техниката на т. нар. анализ на съдържанието.

В тази статия представяме онтологията, тъй-като предполагаме, че тя сама по себе си представлява интерес като един опит за моделиране на образователната система в България и процесите, протекли в нея през периода 1940-45 г. Тя обхваща над 100 понятия и отразява характерната за онова време терминология поради необходимостта от автентичност, на която много държат изследователите.

2. Предложение за онтология за представяне на просветната система

За целите на нашата работа ще представим онтологията като съвкупност от класове, екземпляри, свойства и връзки. Особеност на предлаганата онтология е, че тя ползва като отправна точка просветното дело в разглеждания исторически период, 1940-45 г., но е ориентирана към едно по-цялостно моделиране на просветната система, така че може да бъде използвана и за други исторически периоди.

След консултациите със специалисти по история на образованието, преценихме, че централните понятия на предлаганата онтология са понятията **Образователна дейност** и **Документ**.

2.1. Графично представяне на онтологията *Onto-Pedia*

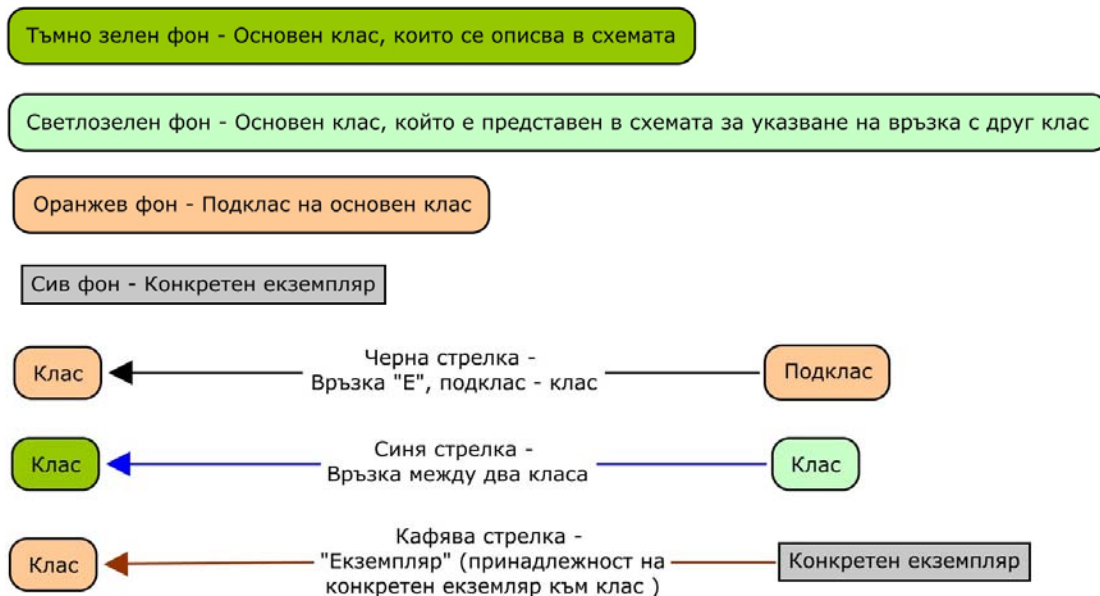
За графичното представяне на онтологията са използвани обекти с различни цветове и форми, вж. Фигура 1.

Класовете³ са изобразени с правоъгълници със заоблени ъгли. На тъмно зелен фон са отбелязани класовете, които се описват в дадена фигура. Със

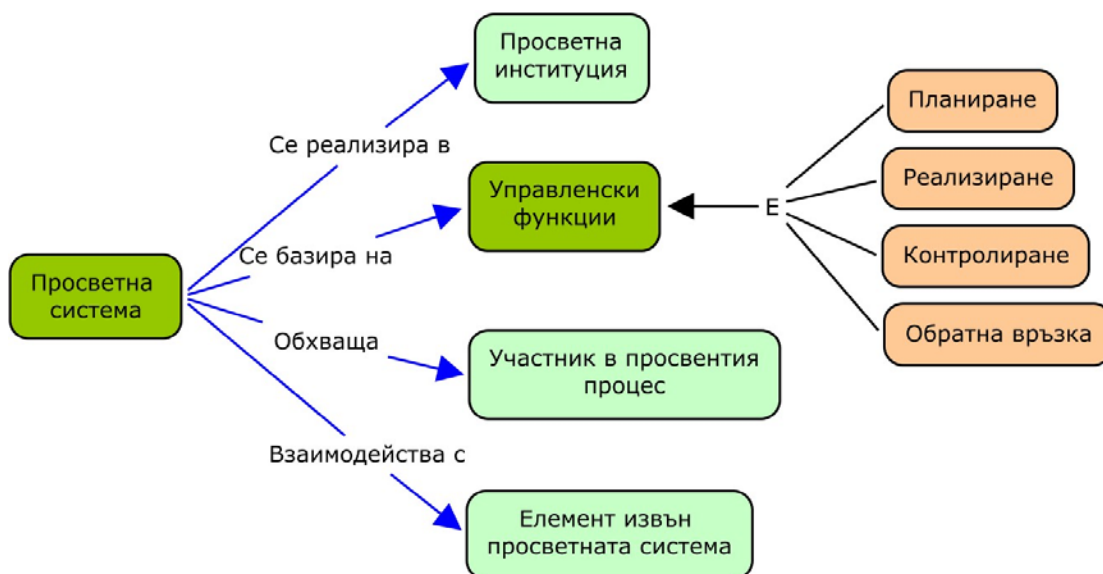
² Комбинация от гръцките думи *онтология* и *образование*

³ *Клас* е основно понятие при онтологиите. Той съответства на термин от предметната област. Обикновено представлява съвкупност от еднотипни конкретни елементи.

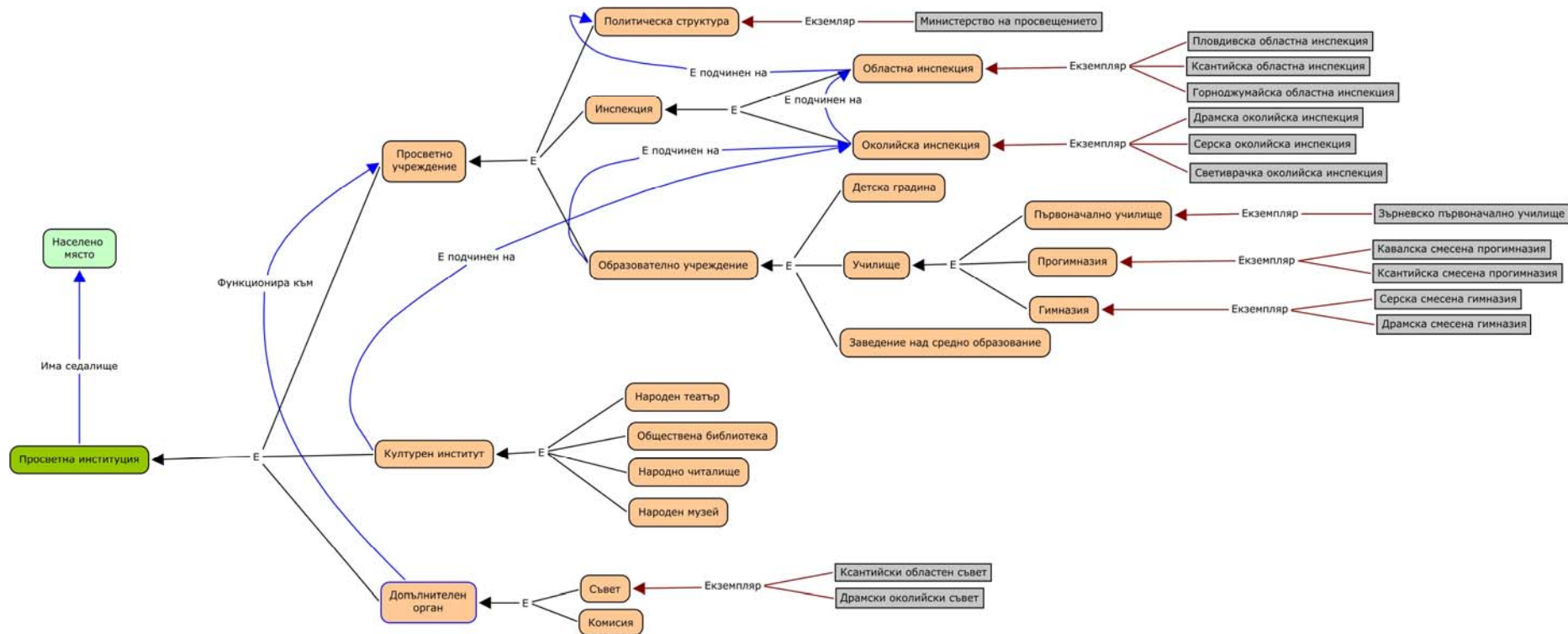
Черните стрелки отразяват връзките от тип "Е", т.е. подклас – клас. Сините стрелки описват всички останали връзки между класовете, именувани със съответното свойство. За нагледност е отбелязано само по едно свойство. Съответните обратни свойства са представени в Таблица 2. С кафява стрелка е отбелязана принадлежността на всеки екземпляр към даден клас.

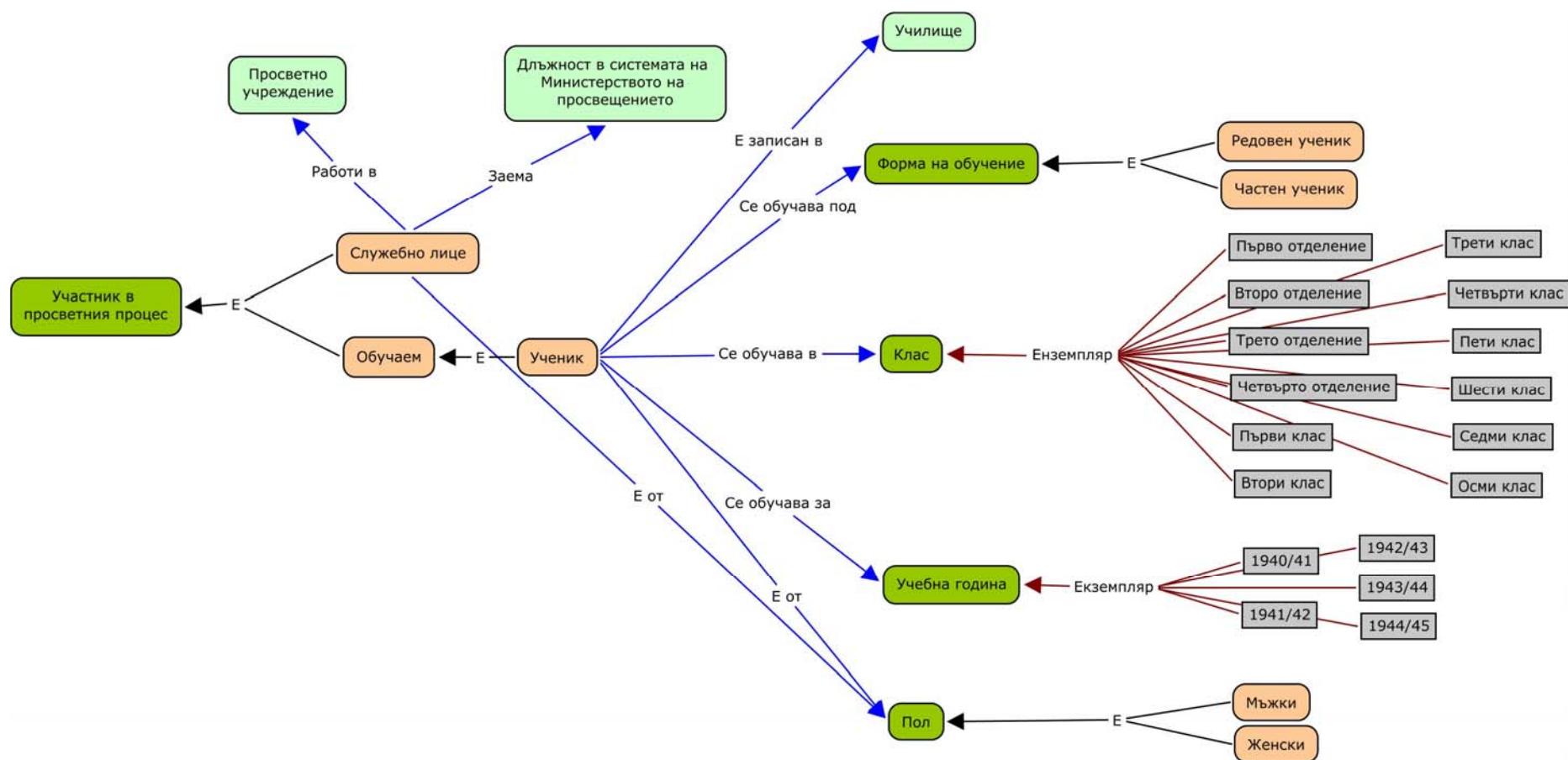
Следва графично представяне на класовете и връзките в онтологията.

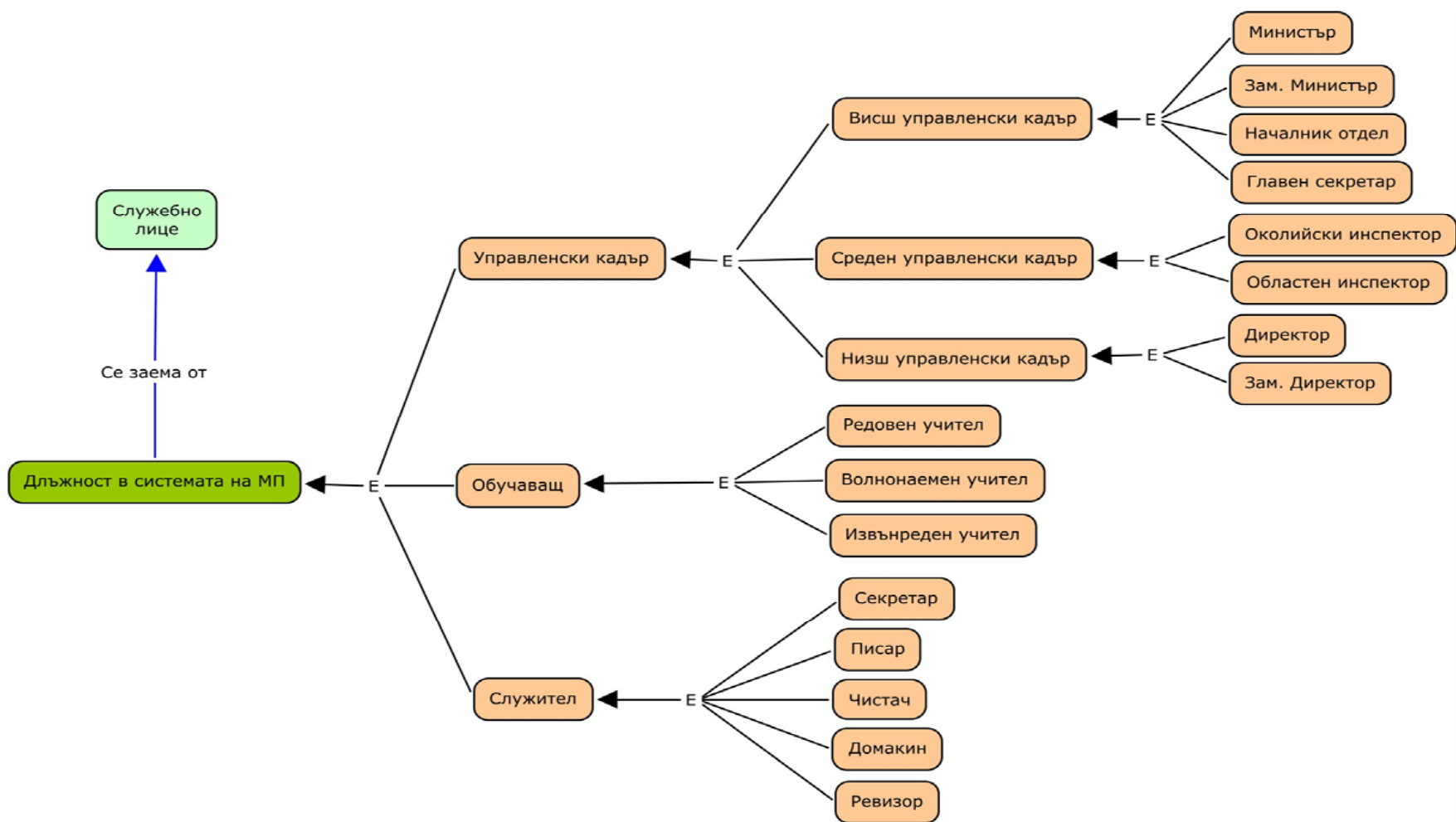
5

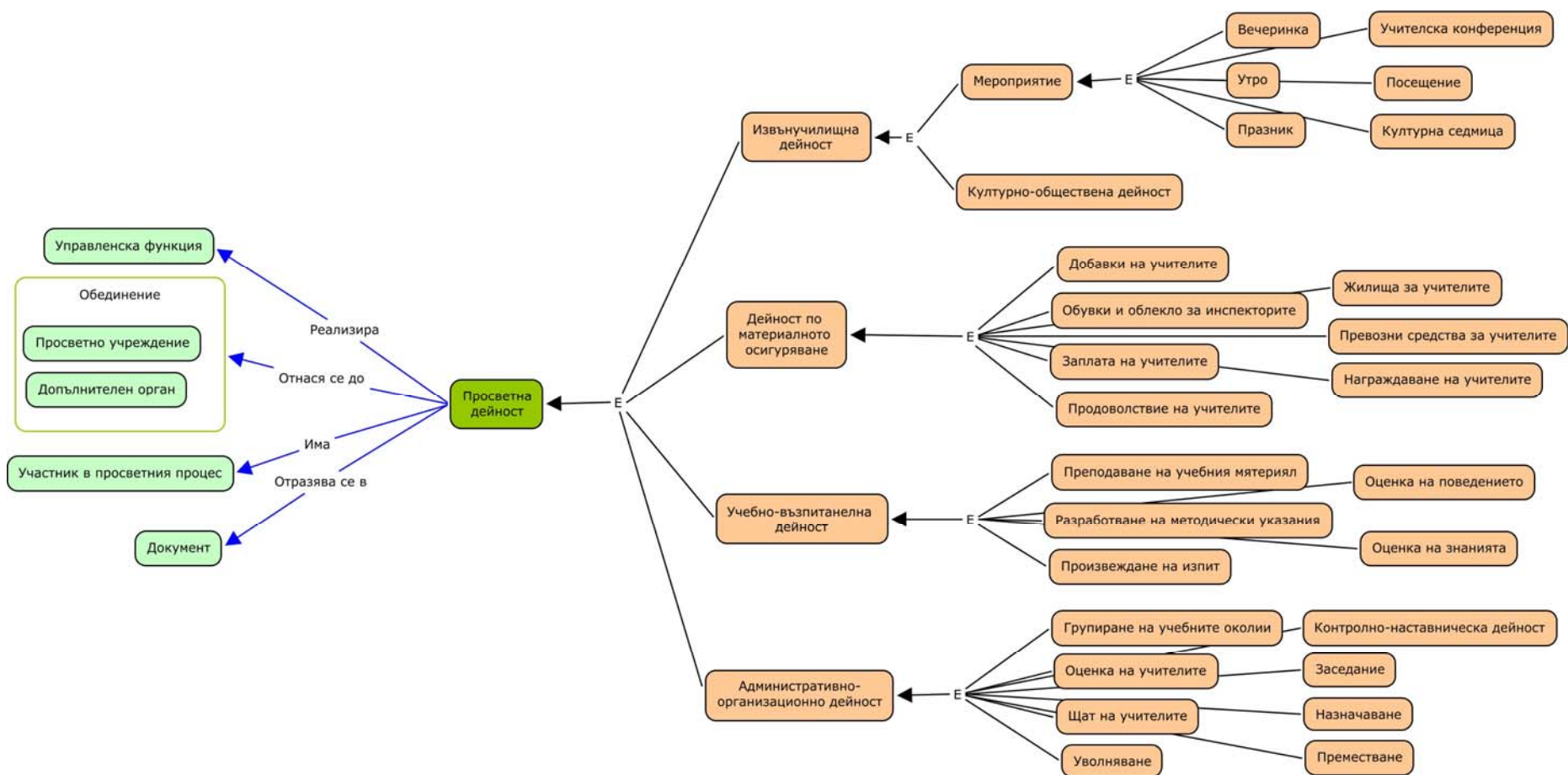
Фигура 3. Класът „Просветна институция” с примерни екземпляри

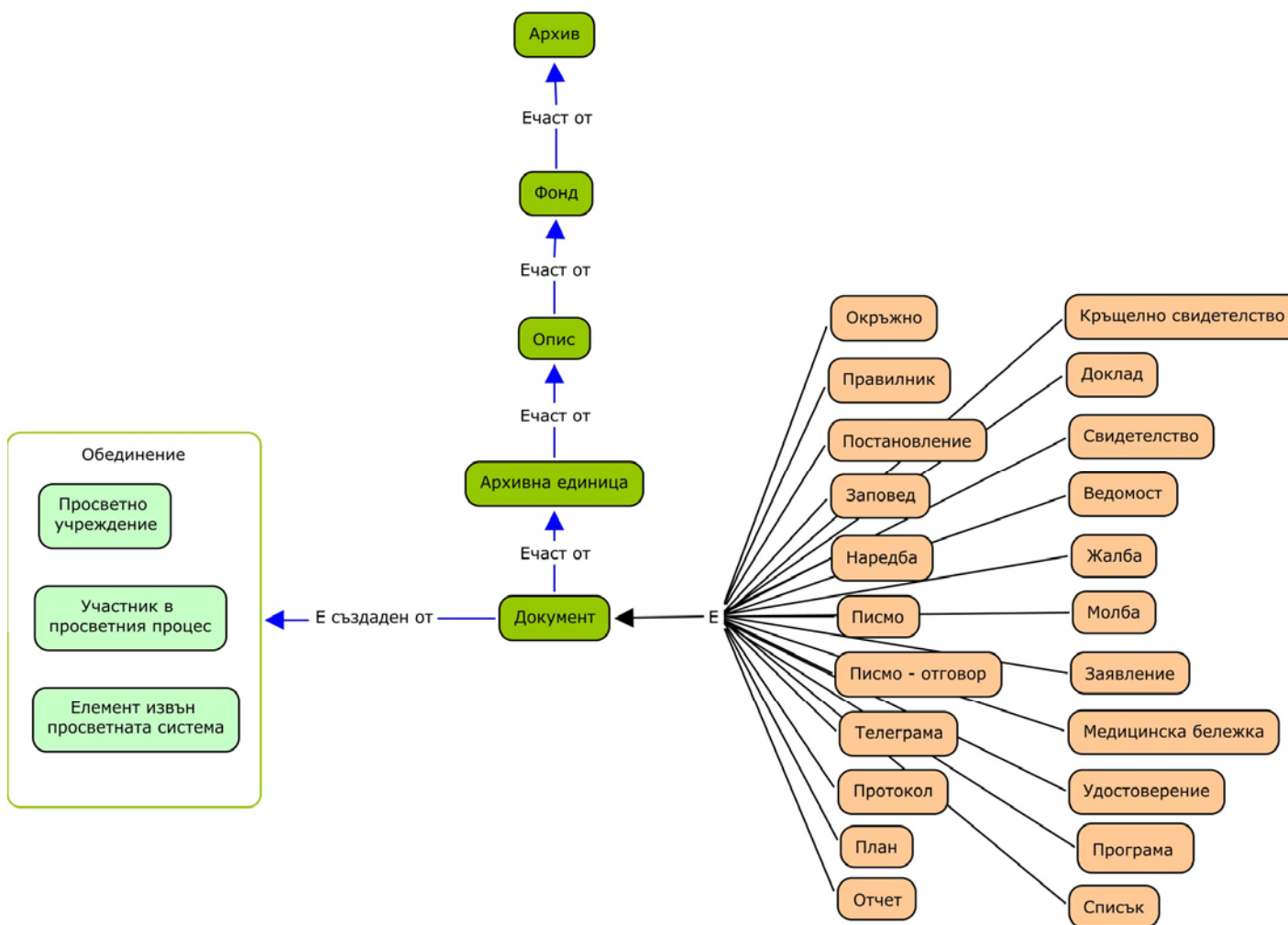
Фигура 4. Класове „Участник в просветния процес”, „Клас”, „Пол”, „Форма на обучение” и „Учебна програма” с всички екземпляри

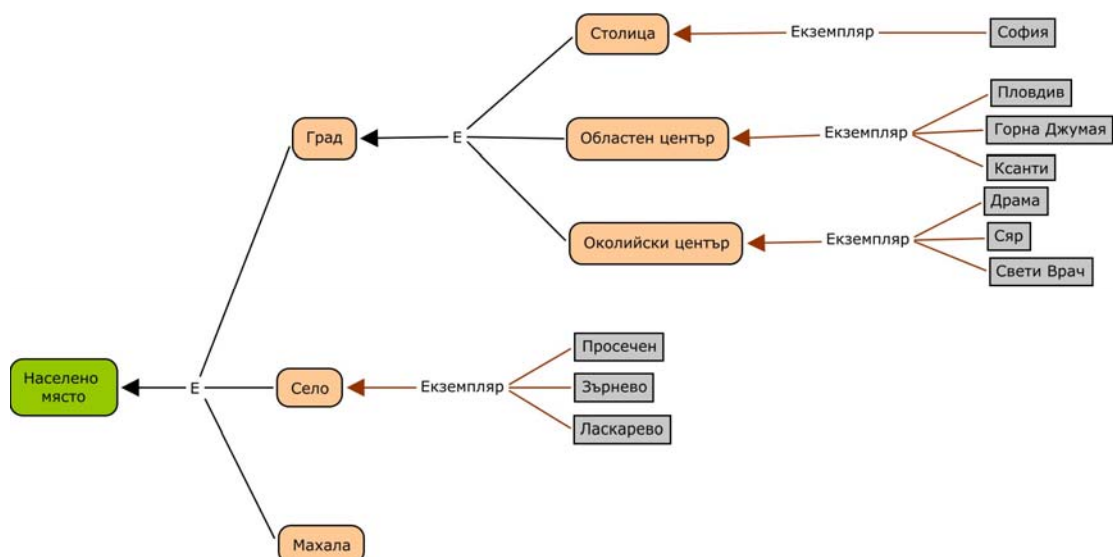
Фигура 5. Класът „Длъжност в системата на Министерството на просветата”

Фигура 6. Класът „Просветна дейност”

Фигура 7. Класове „Документ”, „Архив”, „Фонд”, „Опис” и „Архивна единица”

Фигура 8 – Класът „Населено място” с примерни екземпляри

2.2. Описание на класовете на онтологията *Onto-Pedia*

2.2.1. Клас „Просветна система”

Описание

Класът, представен на Фигура 2, обхваща четирите основни измерения на една развита просветна система⁴. Той няма подкласове. Предназначен е да опише чрез подходящи свойства понятието *просветна система*, обхващайки както съвременните разбирания на специалистите, така и конкретната извадка архивни документи.

Връзки

Този клас е свързан с 4 основни класа от онтологията посредством 4 свойства:

- Просветната система „се реализира в” *Просветна институция*
- Просветната система „се базира на” *Управленска функция*
- Просветната система „обхваща” *Участник в просветния процес*
- Просветната система „взаимодейства с” *Елемент извън просветна система*

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри.

⁴ В периода 1940-45 г. се използва терминът *просветна система*, който по-късно се заменя с *образователна система*.

2.2.2. Клас „Управленски функции”

Описание:

Класът, вж. Фигура 2, представя четирите функции, изграждащи управленския цикъл, според съвременното разбиране в теорията на мениджмънта, вж. например [Montana et al., 1987]. Те са *планиране, провеждане (реализиране), контролиране и обратна връзка*, като на тях съответстват и едноименни подкласове. Добавянето на управленските функции в онтологията директно кореспондира с основните въпроси, които представляват интерес за изследователите – какво е планирано, как и къде е проведено, какви са резултатите и ефективността от приложените мерки, по какъв начин се осъществява обратната връзка до централните органи на просветната система в България.

Връзки:

Класът „Управленски функции” е изграден с 4 връзки от типа подклас – клас. Освен това е свързан с един основен клас в онтологията: Управленската функция „поддържа” *Просветната система*.

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри.

2.2.3. Клас „Просветна институция”

Описание:

Класът, вж. Фигура 3, представя основните просветни институции, подчинени на Министерството на просвещението и споменавани в конкретната архивна извадка. Те са разделени на 3 групи, на които съответстват подкласовете „Просветно учреждение”, „Културен институт” и „Допълнителен орган”.

От своя страна просветните учреждения са 3 вида и са отразени в подкласовете „Политическа структура”, „Инспекция” и „Образователно учреждение”. През изследвания период инспекциите функционират на 2 нива според тогавашната административна уредба на страната – „Областна инспекция” и „Околийска инспекция”. В момента съответните структури се наричат инспекторати и съществуват само на ниво област⁵.

⁵www.minedu.government.bg

Образователните учреждения са разделени на 3 подкласа – „Детска градина“, „Училище“ и „Заведение над средно образование“. Настоящото изследване е съсредоточено върху основното и средното образование, поради което само училищата са представени по-детайлно, в подкласове – „Първоначално училище“, днес то се нарича начално училище, „Прогимназия“ и „Гимназия“. При разширяване обхвата на проучванията или на дигитализираната архивна сбирка, могат да бъдат конкретизирани по подходящ начин съответно и други подкласове.

През изследвания период, културните институти са подчинени на Министерството на просвещението⁶. Представени са в подкласовете „Народен театър“, „Обществена библиотека“, „Народно читалище“ и „Народен музей“. Специалистите, проучващи дадените архивни материали, окачествяват този факт като прецедент, известен само в древна Атина по времето на „златния век“ на Перикъл. Според тях това е давало възможност за директно сътрудничество и координиране на образователното и културното дело в страната и е една от ключовите причини за високата ефективност на дейността на Министерството на просвещението като цяло.

Подкласът „Допълнителен орган“ е въведен, за да отрази много разпространената за онова време практика да бъдат свиквани съвети и комисии по различни въпроси при всички просветни учреждения. Разделен е съответно на 2 подкласа – „Съвет“ и „Комисия“.

Връзки:

Класът „Просветна институция“ е изграден с множество връзки от типа подклас – клас. Освен това между подкласовете му съществуват и други зависимости и е свързан с 1 основен клас в онтологията:

Просветната институция „има седалище“ *Населено място*

- Областната инспекция „е подчинен на“ *Политическа структура*
- Околийската инспекция „е подчинен на“ *Областна инспекция*
- Образователното учреждение „е подчинен на“ *Околийска инспекция*
- Културният институт „е подчинен на“ *Околийска инспекция*
- Допълнителният орган „функционира към“ *Просветно учреждение*.

⁶ Вж. историческата справка на уеб страницата на Министерството на културата на Република България, <http://mc.government.bg/page.php?p=1&s=11&sp=0&t=0&z=0>

Екземпляри:

В класа „Политическа структура” е включен единствения екземпляр, Министерството на просвещението.

В класа „Областна инспекция” са включени като екземпляри конкретните областни инспекции, чиято дейност представлява интерес за изследователите. На схемата са посочени 3 примерни – Пловдивска областна инспекция, Ксантийска⁷ областна инспекция и Горноджумайска⁸ областна инспекция.

В класа „Околийска инспекция” са включени като екземпляри конкретни околийски инспекции, подчинени на избраните областни инспекции. На схемата са посочени 3 примерни – Драмска⁹ околийска инспекция, Серска¹⁰ околийска инспекция и Светиврачка¹¹ околийска инспекция.

В класовете „Първоначално училище”, „Прогимназия” и „Гимназия” също са включени екземпляри – конкретни училища, чиято дейност ще бъде изследвана подробно. Естествено, те се намират в районите, на избраните и въведени областни и околийски инспекции. На схемата са представени няколко примера: Зърневно¹² първоначално училище, Кавалска смесена прогимназия, Ксантийска смесена прогимназия, Серска смесена гимназия и Драмска смесена гимназия.

В класа „Съвет” са представени 2 примерни екземпляра – Ксантийски областен съвет и Драмски околийски съвет.

2.2.4. Клас „Участник в просветния процес”

Описание:

Класът, вж. Фигура 4, е предназначен да опише основните действащи лица в просветния процес. За целите на настоящото изследване те са групирани в 2 подкласа – „Служебно лице” и „Обучаем”. Тъй - като образователната система е широко отворена към процесите, протичащи в едно общество, тук може да бъдат добавени още подкласове при разширяване на изследването

⁷ Гр. Ксанти в момента е окръжен център в област Източна Македония и Тракия в Гърция.

⁸ Горна Джумая – старото име на Благоевград.

⁹ Гр. Драма е окръжен център в област Източна Македония и Тракия в Гърция.

¹⁰ Гр. Серес (бившето Сяр) е окръжен център в област Централна Македония в Гърция.

¹¹ Свети Врач – старото име на гр. Сандански.

¹² Село Зърнево – днес гр. Като Неврокопи, окръг Драма, област Източна Македония и Тракия в Гърция.

особено по посока на взаимодействието с различни групи, организации, напр. „Бранник”, структури и институции, напр. МВРЗ (Министерство на вътрешните работи и здравеопазването), местни органи на властта и др.

Подкласът „Служебно лице” обхваща служещите в системата на Министерството на просвещението.

Подкласът „Обучаем” е предвиден за описание на лицата, обучавали се под някаква форма и в някаква степен в образователната система на Министерството на просвещението. Доколкото настоящото изследване е насочено основно към дейностите, свързани с училищата, е въведен само един подклас – „Ученик”. При разширяване на изследването или на архивната извадка, тук могат да бъдат добавени и други подходящи подкласове.

Връзки:

Класът е изграден от 3 връзки подклас-клас. За описанието на подкласовете му са използвани редица свойства, отразяващи основните изисквания за принадлежност в определен подклас:

Служебното лице „работи в” *Просветно учреждение.*

- Служебното лице „заема” *Длъжност в системата на министерството на просвещението*
- Служебното лице „е от” *Пол*
- Ученикът „е записан в” *Училище*
- Ученикът „се обучава под” *Форма на обучение*
- Ученикът „се обучава в” *Клас*
- Ученикът „се обучава за” *Учебна година*
- Ученикът „е от” *Пол*

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри. Класът отразява основните характеристики на служебните лица и учениците.

2.2.5. Клас „Форма на обучение”

Описание:

Класът, вж. Фигура 4, представя двете форми на обучение на учениците, прилагани през изследвания период – като редовен и като частен ученик. Особено впечатление прави, че през войната лесно се е разрешавало в Беломорието явяването само на изпити за завършен клас на хора от различна възраст, етническа принадлежност и произход.

Връзки:

Формата на обучение „е форма на обучение на” *Ученик*.

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри.

2.2.6. Клас „Клас”**Описание:**

Класът, вж. Фигура 4, обхваща всички образователни степени в системата на началното, основното и средното образование и съответните им учебни класове през изследвания период в България.

Връзки:

Класът „е клас на” *Ученик*.

Екземпляри: Екземпляри на дадения клас са самите класове в училищата – Първо отделение, Второ отделение, Трето отделение, Четвърто отделение, Първи клас, Втори клас, Трети клас, Четвърти клас, Пети клас, Шести клас, Седми клас и Осми клас.

2.2.7. Клас „Учебна година”**Описание:**

Класът, вж. Фигура 4, представя учебните години през изследвания период.

Връзки:

Учебната година „е учебна година за” *Ученик*.

Екземпляри:

Екземплярите на дадения клас са конкретните учебни години – 1940/41, 1941/42, 1942/43, 1943/44 и 1944/45.

2.2.8. Клас „Пол”**Описание:**

Класът, вж. Фигура 4, описва двата възможни пола на което и да е лице.

Връзки:

Полът „е пол на” *Служебно лице*.

Полът „е пол на” *Ученик*.

Екземпляри:

Не се предвижда включването на екземпляри.

2.2.9. Клас „Длъжност в системата на Министерството на просветата”

Описание:

Класът „Длъжност в системата на Министерството на просветата” представя видовете длъжности, заемани от работещите в системата на Министерството на просвещението през изследвания период, вж. Фигура 5. Те са разделени в 3 класа – „Управленски кадър”, „Обучаващ” и „Служител”.

От своя страна, управленските кадри се разделят на 3 групи, на които съответстват класовете: „Висш управленски кадър”, „Среден управленски кадър” и „Низш управленски кадър”.

В класа „Висш управленски кадър” са въведени подкласовете: „Министър”, „Зам. Министър”, „Началник отдел” и „Главен секретар”.

В класа „Среден началник” са предвидени подкласовете: „Областен инспектор” и „Околийски инспектор”.

В класа „Низш началник” са включени: „Директор” и „Зам. Директор”.

В класа „Обучаващ” са въведени подкласовете: „Редовен учител”, „Волнонаемен учител” и „Временен учител”. Понятието волнонаемен учител съответства на статута на съвременния учител, работещ по временен трудов договор. Изключително рядко, но все пак се срещат извънредни учители със заплащане на хонорар (съвременният аналог е учител на граждански договор).

В класа „Служител” са включени подкласовете: „Секретар”, „Писар”, „Чистач”, „Домакин” и „Ревизор”. Характерна за дадения период е длъжността ревизор. Такива служители са изпращани от Министерството на просвещението периодично през учебната година и задължително след приключването на юнските изпити във всички училища в страната. Правели са проверка, отразена в доклад, за извършваните дейности, броя и състоянието на учителите и броя, поведението и успеха на обучаемите.

Връзки:

Класът „Длъжност в системата на Министерството на просветата” е изграден с множество връзки от типа подклас – клас и е свързан с 1 основен клас в онтологията:

Длъжност в системата на Министерството на просветата „се заема от” Служебно лице.

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри.

2.2.10. Клас „Просветна дейност”

Описание:

Класът описва множеството дейности, представляващи основен обект на изследователския интерес на специалистите по история на образованието, вж. Фигура 6. Те са разделени на 4 групи, отразени в подкласовете „Извънучилищна дейност”, „Дейност по материалното осигуряване”, „Учебно-възпитателна дейност” и „Административно-организационна дейност”.

Извънучилищната дейност е обхваната в два подкласа - „Мероприятие” и „Културно-обществена дейност”. През целия период се провеждат много интензивно множество мероприятия, по различни поводи, често с участието на ученици и подкрепата на местните органи на властта и армията (например посещение на гроб на загинали немски офицери, културна седмица на селото, вечеринка, утро и др.). От друга страна повечето просветни институции изготвят конкретни препоръки за културно-обществената дейност на инспекторите и учителите, съобразени с особеностите на районите. Например Ксантийската областна инспекция препоръчва на учителките в помашките села да посещават местните хора и да се сприятеляват с домакините, вдъхвайки им доверие, с цел постепенното им интегриране в обществото.

Дейностите по материалното осигуряване са обединени в 7 подкласа:

- *Добавки на учителите* – отношението на Министерството на просвещението към добавките, давани на учителите в Новите земи, е много сериозно и е отразено в редица документи.
- *Жилища на учителите* – за осигуряването на жилища на учителите в Новите земи са предприемани редица мерки с много висок приоритет.
- *Превозни средства за учителите* – водените военни действия в много случаи са затруднявали придвижването на учителите до Новите земи и ежедневното им пътуване до училищата. Това е бил един сериозен въпрос, решаван в сътрудничество с други министерства и армията, с помощта на извънредни мерки.
- *Награждаване на учителите* – отличилите се учители са награждавани в края на всяка учебна година по предложение на директорите на училищата, след одобрение на съответния областен

съвет. Интерес представляват както аргументацията, така и самите награди.

- *Заплата на учителите* – трудностите, през които преминава страната през войната, водят до редица проблеми при редовното изплащане на заплатите на държавните служители. Този проблем е решаван успешно от Министерството на просвещението с цената на много усилия, отразени в редица документи.
- *Продоволствие на учителите* – войната и съпътстващата я икономическа криза се отразяват на продоволствието в страната изобщо. За учителите в Новите земи са осигурени много по-добри условия.
- *Обувки и облекло за инспекторите* – поради липсата на организиран транспорт до всички училища, инспекторите са снабдявани с дъждобрани, ботуши, обувки и друга екипировка, за да могат да обхождат периодично районите, за които отговарят.

Подкласът „Учебно-възпитателна дейност” включва традиционните за учебния процес дейности, отразени в едноименните подкласове – „Преподаване на учебния материал”, „Разработване на методически указания”, „Произвеждане на изпит” (днес провеждане на изпит), „Оценка на поведението” и „Оценка на знанията”. Интерес представлява начинът, по който са организирани, отразени в документите и отчетени пред по-висшите органи. В някои случаи звучат актуално и днес, а в други носят отпечатъка на пропагандната и възпитателна роля на просветната дейност през войната.

Типичните за периода административно-организационни дейности са отразени съответно в класовете: „Групиране на учебните околии”, „Щат на учителите”, „Уволняване”, „Назначаване” и „Преместване” – тези въпроси са стояли с особено голяма острота в Новите земи, „Контролно-наставническа дейност”, „Заседание” и „Оценка на учителите”. През изследвания период учителите са оценявани от директорите на училищата и съответните областни инспекции в края на всяка учебна година. Прави впечатление, че няма понижаване на степените и че всички предложения за повишаване се приемат.

Връзки:

Класът „Просветна дейност” е изграден с множество връзки от типа подклас – клас. Освен това е свързан с 5 основни класа в онтологията посредством 4 свойства:

- Просветната дейност „реализира” *Управленска функция*
- Просветната дейност „се отнася до” *Просветно учреждение или Допълнителен орган*
- Просветната дейност „има” *Участник в просветния процес*
- Просветната дейност „се отразява в” *Документ*.

Екземпляри: Не се предвижда включването на екземпляри. Класът само групира и описва огромния брой дейности, които предстои да бъдат детайлно проучени от специалистите.

2.2.11. Клас „Документ”

Описание:

Класът, вж. Фигура 7, обхваща групите документи, включени в дигитализираната сбирка архивни документи. Негови подкласове са: „Окръжно”, „Правилник”, „Постановление”, „Заповед”, „Наредба”, „Писмо”, „Писмо-отговор”, „Телеграма”, „Протокол”, „План”, „Отчет”, „Кръщелно свидетелство”, „Доклад”, „Свидетелство”, „Ведомост”, „Жалба”, „Молба”, „Заявление”, „Медицинска бележка”, „Удостоверение”, „Програма”, „Списък”.

При разширяване на изследването могат да бъдат добавени и нови подкласове за постигане на по-голяма детайлизация на описанията.

Връзки:

Класът е изграден с множество връзки подклас-клас. Връзките с други основни класове отразяват най-съществените характеристики на един архивен документ:

- Документът „е издаден от” Просветно учреждение или Участник в просветния процес или Елемент извън просветната система.
- Документът „е част от” Архивна единица.

Екземпляри: Включването на екземпляри не е необходимо за целите на настоящото изследване, тъй като предстои материалите да бъдат проучени подробно, а от друга страна е нереалистично да се очаква всички документи да

бъдат описани отново, след като вече са включени един път в структурата на архивите.

2.2.12. Класове „Архивна единица”, „Опис”, „Фонд” и „Архив”

Описание:

Дадените класове, вж. Фигура 7, отразяват обичайната практика, възприета за организиране на архивни материали, приложена и в Държавния архив на Република България.

Връзки:

Връзките на тези класове кореспондират със структурата на един архив:

- Документът „е част от” *Архивна единица*
- Архивната единица „е част от” *Опис*
- Описът „е част от” *Фонд*
- Фондът „е част от” *Архив*.

Екземпляри: Включването на екземпляри в дадените класове се извършва в съответствие с попълване на дигитализирания архив с конкретни документи.

2.2.13 Клас „Населено място”

Описание:

Класът, вж. Фигура 8, е въведен поради липсата на каквато и да е готова онтология за административната уредба на България за периода 40-те и 50-те години на XX в. Структурата му е проста, тъй - като служи само за указване на седалищата на различни учреждения, местата, където са издавани документите или са се случили някакви събития.

Връзки:

Класът е изграден от няколко връзки подклас-клас. Ролята му в онтологията се определя от връзката с класа „Просветна институция”:

- Населеното място „е седалище на” *Просветна институция*

Екземпляри: В класа „Столица” е включен единственият екземпляр, София.

В класа „Областен център” са включени като екземпляри конкретни градове, областни центрове през изследвания период. На схемата са посочени 3 примерни – Пловдив, Ксанти и Горна Джумая.

В класа „Околийски център” са включени като екземпляри конкретни градове, които са били околийски центрове през изследвания период. На схемата са посочени 3 примерни – Драма, Сяр и Свети Врач.

В класа „Село” са включени като екземпляри конкретни села от изследваните райони през изследвания период. На схемата са посочени 3 примерни – Просечен, Зърнево и Ласкарево.

2.3. Характеристики на онтологията *Onto-Pedia*

Представената онтология обхваща над 100 понятия. Изградена е като резултат от изследването на над 1500 документа от фондовете 177к и 798к от Държавния архив на Република България.

В

Таблица 1 са представени основни метрични характеристики на описаната по-горе онтология. Като основни класове определяме онези, които не са подкласове на други

Брой класове в множеството S, вкл. основни и подкласове	Брой основни класове	Брой екземпляри (до момента – експериментално)	Брой свойства (елементи в множеството S)	Брой връзки (общо)	Брой връзки от тип „Е” (елементи в множеството ISA)
126	16	37	35	144	106

Таблица 1. Основни метрични характеристики на онтологията

Таблица 2 съдържа пълно описание на свойствата в предложената онтология.

Свойство	Домейн	Допустими стойности	Обратно свойство	Транзитивност	Симетричност	Функционалност	Обратна функционалност
Се реализира в	Не	Не	Реализира	Не	Не	Не	Да
Се базира на	Не	Не	Поддържа	Не	Не	Не	Да
Обхваща	Не	Не	Участва в	Не	Не	Не	Да

Взаимодейства с	Не	Не	Взаимодейства с	Не	Да	Не	Не
Има седалище	Не	Не	Е седалище на	Не	Не	Да	Не
Функционира към	Не	Не	Конституира	Не	Не	Да	Не
Е подчинен на	Не	Не	Управлява	Да	Не	Не	Не
Работи в	Не	Не	Е работно място на	Не	Не	Да	Не
Заема	Не	Не	Се заема от	Не	Не	Да	Не
Е записан в	Не	Не	Е учебно заведение на	Не	Не	Да	Не
Се обучава под	Не	Не	Е форма на обучение на	Не	Не	Да	Не
Се обучава в	Не	Не	Е клас на	Не	Не	Да	Не
Се обучава за	Не	Не	Е учебна година за	Не	Не	Да	Не
Е от	Не	Не	Е пол на	Не	Не	Да	Не
Реализира	Не	Не	Се отразява в	Не	Не	Да	Не
Отнася се до	Не	Не	Участва в	Не	Не	Не	Не
Има	Не	Не	Извършва	Не	Не	Не	Не
Отразява се в	Не	Не	Отразява	Не	Не	Не	Не
Е създаден от	Не	Не	Е създател на	Не	Не	Да	Не
Е част от	Не	Не	Има част	Да	Не	Не	Не

**Таблица 2 – Домейн, допустими стойности и характеристики на
свойствата в предложената онтология**

3. Заключение

В момента е в процес на разработка портал, който ще предоставя достъп до извадка от дигитализирани архивни документи на Министерството на просвещението в България, 1940-45 г. Очакваме той да е полезен както за специалисти по история на образованието, така и за изследователи, работещи изобщо в областта на образованието, а също и за широката публика. Ето някои типични въпроси, на които изследователите биха търсили отговор с помощта на портала:

- Какви училища (първоначални, прогимназии и гимназии) функционират в Беломорието и къде се намират

- Какви културни институти, народни театри, обществени библиотеки, народни читалища и народни музеи са създадени и кои са седалищата им
- Как се групират и прегрупират учебните околии от различните областни инспекции
- Как се оценяват учителите (на ниво областна инспекция) и какви са практиките при този процес, какви награди се раздават на учителите и как се мотивират те
- Какъв е щатът на учителите в Беломорието
- Как се задоволяват нуждите на обучаващите, редовни и волнонаемни учители в Беломорието в този период в частност и в България като цяло
- Какви са препоръките и как се конкретизират в различните документи (окръжни, заповеди, доклади, планове и други) за учебно възпитателната дейност за учителите и инспекторите в Беломорието
- Какви са методическите указания към учителите
- Какви са методическите указания за работа в училищата, разработени специално за Беломорието
- Как се осигурява продоволствието на учителите в Беломорието
- Как се осигуряват жилища за учителите в Беломорието
- Как се формират заплатата и добавките на учителите в Новоосвободените земи/ Беломорието
- Как се осигуряват превозни средства за инспекторите
- Как се осигуряват инспекторите с облекло и обувки
- Как се провеждат основните мероприятия на извън училищната дейност – вечеринки, утра, празници по различни поводи, посещения, културни седмици, учителски конференции
- Кои са акцентите в докладите на управленските кадри към по-висшите просветни институции
- Какви изпити се провеждат в училищата (поправителни, писмени, устни и др.) какъв е успехът на учениците при тях, какви са общите резултати
- Какви свидетелства се издават, какви са успехът и поведението на учениците в тях

- Какви са причините за уволняване на служебни
- Какви са причините за преместване на служебни лица от едно просветно учреждение в друго
- Какви са основните теми и аргументи в жалбите, молбите и заявленията на обучаемите и служебните лица

Представената в тази статия онтология *Onto-Pedia* е резултат от усилията ни да разработим модел на образователната система от началото на 40-те г. на XX в. в България, насочена към нуждите на специалистите от предметната област. Този модел би могъл да се използва след съответна настройка за много по-голям брой документи и от други исторически периоди и образователни системи от други държави.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- [Montana et al., 1987]
Montana P., B. Charnov, *Management*. Barron's Education Series, Inc Hauppauge NY, 2007.
- [Μπουζάκης, 1994]
Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*. Gutenberg – Παιδαγωγική σειρά, Αθήνα, 2007
- [Ιστορία, 1978α]
Ομάδα συγγραφέων, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Νεότερος Ελληνισμός από 1881 έως 1913). Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1978, σ. 409-413.
- [Ιστορία, 1978β]
Ομάδα συγγραφέων, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Νεότερος Ελληνισμός από 1913 έως 1941). Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1978, σ. 489-494.
- [Lara, 2004]
Lara R., S.-K. Han, H. Lausen, M. Stollberg, Y. Ding, D. Fensel, *An Evaluation of Semantic Web Portals*. IADIS Applied Computing International Conference 2004, Lisbon, Portugal, March 23-26, 2004.
- [Lausen, 2004]
Lausen H., M. Stollberg, R. Lara, Y. Ding, S.-K. Han, D. Fensel, *Semantic web portals: state-of-the-art survey*. DERI Technical Report 2004-04-03.
- [Lausen, 2005]
Lausen H., Y. Ding, M. Stollberg, D. Fensel, R. Lara, S.-K. Han, *Semantic web portals: state-of-the-art survey*. Journal of Knowledge Management, 2005, Volume: 9 Issue: 5, pp.40 – 49.
- [Staab, 2000]
Staab S., J. Angele, S. Decker, M. Erdmann, A. Hotho, A. Maedhe, H.-P. Schnurr, R. Studer, Y. Sure, *Semantic Community Web Portals*. In: Computer Networks (Special Issue: WWW9 - Proceedings of the 9th International World Wide Web Conference, Amsterdam, The Netherlands, May, 15-19, 2000), Elsevier.
- [Karvounarakis, 2000]
Karvounarakis G, Christophides V, Plexousakis D, Alexaki S, *Querying community web portals*. Technical report, Institute of Computer Science, FORTH, 2000, Heraklion, Greece.